

SAMENVATTING

Met steun van de Koning Boudewijnstichting voerde Oikos Denktank, in samenwerking met prof. Tine De Moor (Universiteit Utrecht), een onderzoek uit naar nieuwe burgercollectieven opgericht in België in 2015-2016. Aanleiding was een eerder onderzoek dat aangaf dat er in Vlaanderen heel wat nieuwe collectieven waren opgericht in 2000-2014. Het huidige onderzoek wilde op een meer grondige wijze nagaan of dit geldt voor heel België, wat de kenmerken zijn van nieuwe burgercollectieven en inzoomen op de domeinen van energie en voedsel & landbouw. Het onderzoek vertrok vanuit de hypothese dat deze collectieven een nieuwe groep actoren vormen in de civiele samenleving, die willen bijdragen tot een duurzame maatschappij. Tegelijk blijft dit onderzoek een momentopname: enkel longitudinaal onderzoek kan uitwijzen hoe burgercollectieven zullen evolueren.

De onderzoeksresultaten tonen dat er inderdaad sprake is van een groot aantal nieuwe burgercollectieven (commons). Als we de resultaten - 249 nieuwe burgercollectieven in kaart gebracht - samennemen met eerder onderzoek kunnen we spreken van een exponentiële groei van nieuwe burgercollectieven. Uit de enquête (responsgraad 43%) volgt een helder beeld van de respondenten en trekkers van deze initiatieven. We spreken van een evenwichtige aanwezigheid van mannen en vrouwen, doorgaans in de leeftijdscategorie tussen 25 en 45, in grote mate hooggeschoold, die hun engagement combineren met een halftijdse of voltijdse job en zich situeren in de lage en middeninkomens.

De nieuwe initiatieven ontwikkelen zich in diverse domeinen met als uitschieter 'milieu en duurzaamheid'. Qua interne organisatie is er veel aandacht voor participatie van leden bij de invulling, uitvoering en toekomst van het collectief. Ten aanzien van de overheid vinden collectieven autonomie cruciaal, in combinatie evenwel met een goede relatie. Er is ook een positieve houding naar bedrijven: eerder dan concurrerend, zien burgercollectieven hun activiteiten als overlappend, aanvullend of vernieuwend. De commons initiatieven in de drie gewesten verschillen niet fundamenteel van elkaar. Terwijl er gewestelijke variaties - bijvoorbeeld in de financiële onafhankelijkheid - zijn, blijken commons en hun collectieven toch vrij gelijklopend te zijn wat hun organisatie betreft in heel België.

Aanvullend op deze enquête werd ingezoomd op de domeinen van energie en voedsel & landbouw, met als kader het wetenschappelijk transitie-onderzoek. Zowel voor het domein energie als voor landbouw & voedsel blijkt dat burgers in België talrijke innovatieve praktijken hebben ontwikkeld. Is hun productiecapaciteit globaal genomen nog zeer beperkt, dan vervullen ze diverse andere rollen in de duurzaamheidstransitie van deze domeinen.

De empirische gegevens bevestigen dat er een nieuwe golf aan burgercollectieven aanwezig en groeiende is, die een nieuw specifiek veld aan actoren binnen de civiele samenleving vormt. Deze beweging van 'burgers samen in actie' betekent een actuele innovatie in het brede verenigingsleven. Ze geeft aan dat mensen terug hun toekomst in handen willen nemen, waarbij ze betrokkenheid bij het beheer en de productie van

goederen en diensten combineren met nieuwe vormen van vereniging en ontmoeting. Het zou tot een grote synergie kunnen leiden, indien grotere verenigingen nagaan hoe ze deze nieuwe burgercollectieven kunnen versterken. En een actieve overheid kan de juiste voorwaarden en omstandigheden scheppen om collectieven te ondersteunen. Zo kan er gestreefd worden naar 'institutionele diversiteit', waarbij overheid, bedrijfsleven en burgers op complementaire wijze vorm geven aan een samenleving die een adequaat antwoord weet te formuleren op de hedendaagse uitdagingen.